

Guide til Københavns bombardement

Af Lars Lindeberg

Kort: Christian Würgler Hansen

Mød historien, hvor den har efterladt sig spor, og hvor de dramatiske begivenheder udspillede sig under Københavns belejring og bombardement 1807.

Englænderne var 16. august kl. 4 om morgenen gået i land i Vedbæk på stranden nord for havnen, hvor vanddybden er tilstrækkelig til, at store skibe kan komme tæt på kysten. Flåden, der landsatte troppe-erne, stod under kommando af admiral James Gambier, mens ekspeditionskorps- set, som talte ca. 26.000 mand, komman- deredes af general William Schaw Catchesart.

Landgangen skete samtidig på tre "stran- de" eller afsnit på kysten: Rød, blå og hvid. Landgangsbådene førte tilsvarende farve i deres vimpler.

Englænderne mødte ingen modstand på vej mod København, bortset fra "Narre- fortet" på Skodsborg Bakke. Her lå et barokhaveanlæg fra 1764 med skilderhu- se, kanoner og soldater i træ.

Englænderne troede, det var et rigtigt fort og nedkæmpede det efter alle krigskuns- tens regler.

21. august landsattes yderligere ca. 5.000 mand ved Brøndby Strand, hvorefter den danske hovedstad kunne omringes, og belejringen kunne begynde.

1 **Kastellet** var i kamp under englæn- dernes belejring. Kanonerne på især Prinsens Bastion tordnede mod fjendens belejningsarbejder ved Øresundskysten, hvor englænderne havde opkastet et bat- teri med svært skyts ved Svanemøllen. Kastellet samvirkede under disse kampe med de danske kanonbåde, som ude i Sundet havde held til at holde den engel- ske flåde på respektfuld afstand. Kastellet var bestykket med i alt 113 stykker skyts. 45 kanoner og 13 morterer kunne sættes ind mod søsiden, 33 kanoner og 22 morte- rer kunne virke mod land. Bag voldene

stod desuden et feltbatteri på 8 trepunds kanoner.

Kastellets besætning bestod af en bataljon af det hvervede Marineregiment, senere forstærket med en rekrutbataljon.

24. august begyndte de første fjendtlige bomber at falde i Kastellet. Én faldt på kirkepladsen, hvor flere hundrede solda- ter havde lejet sig for at spise frokost. Ingen kom til skade, og alle var enige om, at de engelske bomber måtte være ufarli- ge. Københavnerne skulle snart belæres om noget andet.

Indtil den 29. august var Kastellets Kom- mandantgård hovedkvarter for Køben- havns 72 år gamle kommandant, general- major Ernst Peymann. 30. august ved middagstid blev hovedkvarteret forlagt til

Raus Hotel på Kongens Nytorv, hvor Ho- tel d'Angleterre står i dag.

Københavns forsvarsstyrke talte i alt ca. 6.300 linietropper, 2.500 landeværnssol- dater og 5.000 borgere og studenter orga- niseret i forskellige korps.

Under belejringen foretog danskerne flere udfald. 17. august mod engelske forposter ved Store og Lille Vibenshus, 20. august mod et engelsk batteri ved Svanemøllen, 25. august mod batterier ved Blågård og 26. og 31. august mod Classens Have for at drive englænderne tilbage. De sidste udfald udgik fra Norgesporten i Kastellet.

Generalmajor Peymann blev såret i foden under det sidste udfald mod Classens Have. Til lægen, der forbandt ham, sagde han: "Åh, det er ingenting, hér burde

De britiske belejningsstyrkers placering uden for København

KØBENHAVNS BOMBARDEMENT

kuglen have truffet.” Og så pegede han på sit bryst. Generalen følte sig tynget af sit ansvar, og han har indset det håbløse i byens situation.

Under kampen lykkedes det en kun 14-årig herregårdsskytte, Frits Abel Hammer, at ramme den engelske general Baird og såre ham i armen. Efter kapitulationen forærede englænderen den unge mand et par pistoler som påskønnelse af hans skydefærdighed.

Efter Københavns kapitulation den 7. september besatte englænderne Kastellet, og den engelske general Cathcart op slog sit hovedkvarter i Kommandantgården. Englænderne havde lovet at afle-

vere fæstningsværket seks uger efter ”i den tilstand, hvori det befindes, når vi besætter samme”. Men trods alle aftaler sønderhuggede englænderne alt fast inventar i Kastelskirken, brød gulvet op, stjal alterlysene og tog de løse kirkestole med ombord på skibene som ”krigsbytte”.

2 Classens Have. Gennem en port mellem de to opgange i en stor rød-stensejendom, Ved Classens Have, Classensgade 58 og 60, er der adgang til den endnu bevarede lille stump af haven, hvor de to udfald mod den engelske belejringshær fandt sted 26. og 31. august. Formålet med udfaldet var at nedrive bygningerne i haven og fælde træerne, så

Kastellets kanoner kunne få frit skud mod fjenden. I det sidste – og største – udfald deltog i alt 2.200 mand, inklusive 50 brandfolk og 50 af Holmens tømmermænd.

Det var godsejer og industrimand, Generalmajor J. F. Classen, der lagde (efter)navn til haven. Han oprettede og drev bl.a. kanonstøberi og krudtværk i Frederiksværk. Han ejede den parkliggende have med bl.a. landstedet Justineborg.

Da man 1924 udgravede grunden til ejendommen Ved Classens Have, fandt man skeletter af faldne englændere, der var blevet begravet her i 1807 på et sted, hvor der også havde ligget en gammel pestkirkegård.

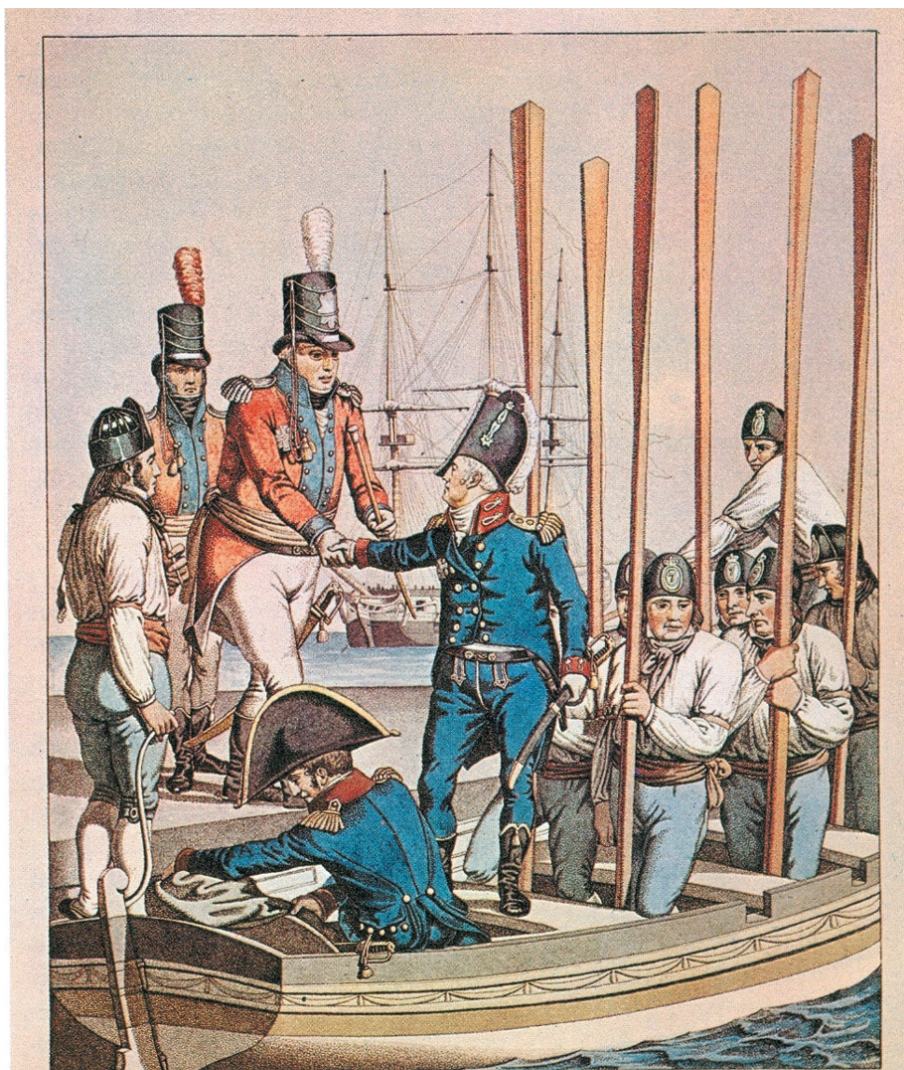
Forfatteren Carsten Hauch deltog i udfaldet i Classens Have. Han fortæller:

”Vi rykkede ud i største stilhed om morgenen ved daggry. Skydningen begyndte på venstre fløj. Jeg hørte en uendelig piben af kuglerne, når de slog ned i græsset. To livjægere blev såret i nærheden af mig. Kort efter, sagde man, at fjenden kørte kanoner op, og ved samme tid lød signalet til at retirere. Vi trak os tilbage bag en linie af infanteri, der åbnede sine rækker for os. Efter en hurtig tilbagemarch fandt vi endelig beskyttelse bag vor fæstningsvolde. Da jeg siden gik hjem, blev jeg standset af flere mennesker, der ville vide besked om kampens resultater. Jeg kunne intet sige derom, thi jeg vidste kun, hvad der var foregået i min nærhed – og næppe det en gang, thi krudtrøgen hindrede mig til dels i at se det. I aviserne fortaltes der, at vi havde kæmpet med stor tapperhed.”

3 Livjægergade på Østerbro har fået navn efter Livjægerkorpset, som gjorde sig fordelagtigt bemærket under begge udfald i Classens Have.

4 Holsteinsgade 9 på Østerbro har over porten mindeplade om Livjægerens deltagelse i udfaldet i Classens Have. Pladen er flankeret af to indmurede kanonkugler fra kampen. Gaden har navn efter chefen for de frivillige korpset, Livjægerne og Herregårdsskytterne, major Frederik Conrad Holstein.

Københavns kommandant General Ernst Peymann tager afsked med Kommandør Steen Bille, der stod for søforsvaret.
C.W. Eckersberg

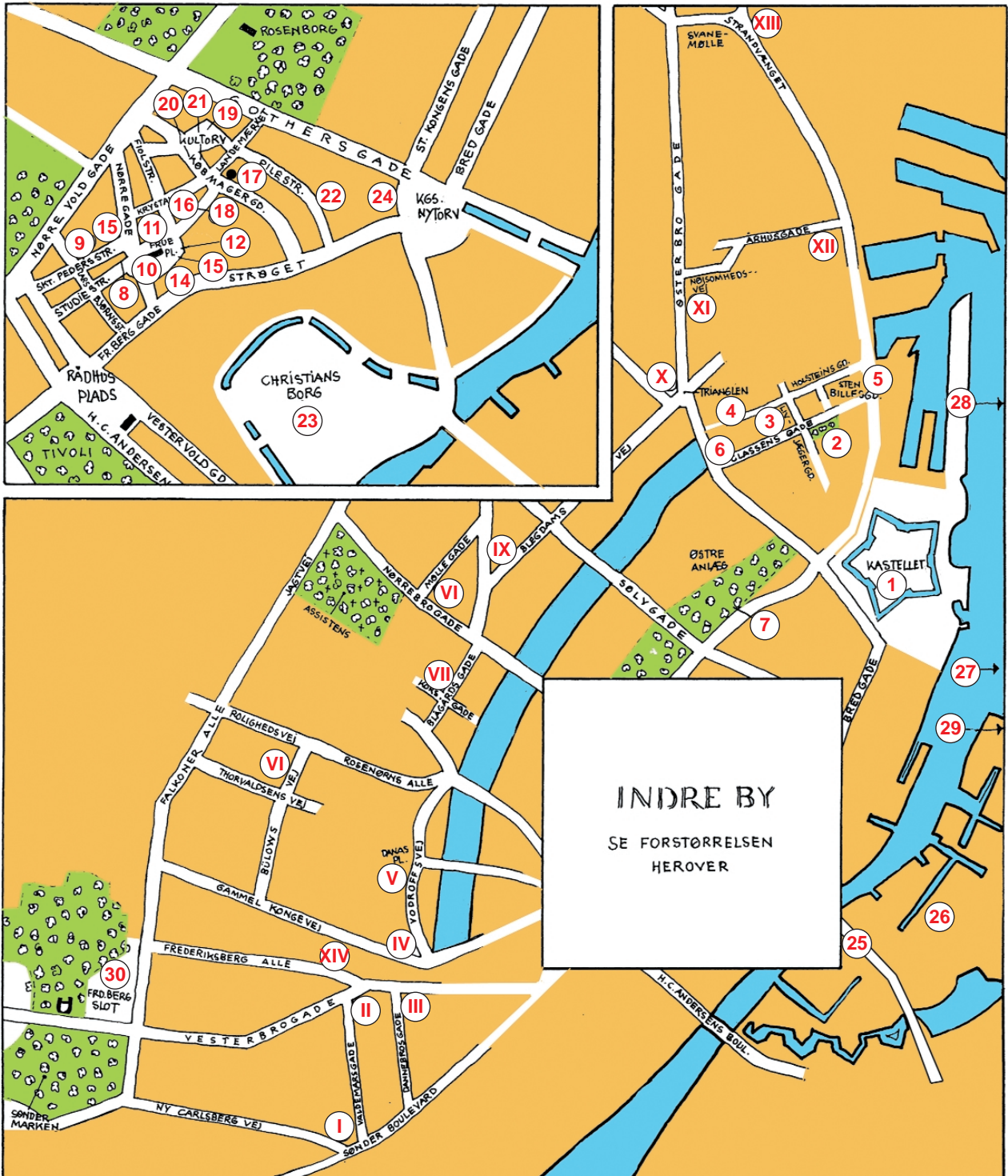
KLÆDEDRAGTER I KØBENHAVN
2 de høje Officiører
af Sø- og Land-Etaten.

J. SEHN DEL.

JOHNS-BRITZE. SC. 10 51

HISTORIENS
SPOR
GUIDE TIL
KØBENHAVNS BOMBARDEMENT
1807

Udsnit af C.W.Eckersbergs "Udfaldet i Classens Have"

5 Steen Billes Gade på Østerbro opkaldt efter kommandør Steen Andersen Bille, der var chef for Københavns søforsvar 1807.

6 Hjørnet af Østerbrogade og Classensgade. Her lå "Det hvide hus", og det var ud for det, at de danske udsendinge mødte englænderne til kapitulationsforhandlinger søndag 6. september.

7 Peuchlers bastion i Østre Anlæg giver – selv om den bagtil er afgravet for at give plads til banegraven - et godt indtryk af Københavns befæstningsværker, og denne del af volden var i ilden under englændernes belejring af byen 1807. Bastionen har navn efter den hollandske officer Eustachius Peuchler, der ledede forsvaret af denne voldstrækning under svenskernes storm på København 1659. Bastionen viser stadig rester af brystværnet, og den er foran forsynet med en lav vold, en såkaldt faussebrai, hvorfra man kunne skyde over den ligeledes bevarede voldgrav og mod den dækkede vej og glaciset, som anes på den anden side af graven.

Bastionen var under bombardementet besat af en landeværnsbataljon og Studenterkorpset.

Det bedste indtryk af hovedstadens fæstningsværker 1807 får man på Christianshavns bevarede vold. Til gengæld var den var ikke i ilden under englændernes belejring

Københavns volde var i alt bestykket med 119 kanoner og 27 morterer, Christians-

havns vold med 34 kanoner mod Amager og 84 kanoner og 13 morterer mod søsiden. Det sværeste skyts var 200-pds. morterer og 12-pds. kanoner. Mortererne kunne nå de fjerneste fjendtlige belejringsbatterier, men kanonerne kunne ikke.

Thomas Overskou fortæller om en søndagstur langs volden én af de første dage under englændernes belejring:

"Langsmed brystværnene stod infanteri, og i bastionerne lå artilleristerne lejrede om kanonerne, medens den såkaldte "anden afdeling" i små troppe eksercerede

En Kongelig Livjæger
Tegning af Johannes Senn

nedenfor og dannede det besynderligste karikaturmaleri, da disse sammenraspede femtenrigsdalerkarle, som de betittedes, fordi de fik 15 Rdlr. i håndpenge, kun havde armatur men ingen mundering...

Stabsofficerer, herregårdsskytter og sjællandske ryttere, som ordonnanser, galoperede under skrigen og skrålen frem og tilbage i største travlhed...

På mange steder havde hele kompagnier stillet gevæerne i pyramider og lå gruppevis omkring brødkoner og brændevinsælgersker, mens kammerater fra andre våbenarter halvberusede spankede, syngende og støjende, arm i arm iblandt dem. Og udenom og mellem de bevæbnede med deres i solen skinnende våben myldrede det med mænd, fruentimmer og børn, som dels besøgte deres venner og bekendte, dels begabede dette til alle kanter udbredte nye og overordentlige røre. Alle var glade og lystige; trommernes hvirvlen og feltmusikens lyd blandede sig med tusinders snakken, latter, skrigen og kommanderen og gjorde en bedøvende tummel."

Senere under belejringen blev det knap så gemytligt at stå i forreste linie. Johan Christian Drewsen, der gjorde tjeneste på volden, fortæller:

"Jeg så indvoldene vælte ud af en bære, som en bombe traf. Jeg så en bombe falde på en artillerist, der sov, og splitte ham således ad, at man kun på stængerne, som man stak ind under hans levninger, kunne bære ham bort."

A De hårdest ramte bydele

Latinerkvarteret og gaderne inden for Nørreport blev hårdest ramt under Københavns bombardement, som ødelagde i alt 305 beboelseshuse og anrettede større eller mindre skader på et stort antal andre ejendomme. De mest medtagne gader var Skidentorvet ved Nørreport, Nørregade, Studiestræde, St. Peders Stræde, Skidenstræde (nuværende Krystalgade), Peder Hvitfeldts Stræde, Rosengården, Kulturvet, Tornebuskegade, Pustervig, Rosenborggade, Aabenraa, Store og Lille Kannikestræde, Gråbrødretorv, Fiolstræde, Skindergade, Købmagergade (nordligste del) og Landemærket.

Da Frue Kirkes spir natten mellem 4. og 5. september, "den rædsomste nat", styrtede brændende ned over kirken, udviklede der sig en såkaldt fladebrand med ildstorm. Det sker, når de varme luftstrømme over et centralt brandsted stiger til

Kanonkugler og mindeplader i Københavnske husfacader

vejs, så der opstår undertryk. Derved suges flammerne fra omliggende brande ind mod centrum, idet alle de mellemliggende bygninger efterhånden antændes af ildstormen.

Sophie Thalbitzer gik en tur gennem de værst ødelagte kvarterer kort efter bombardementet: *"Om eftermiddagen førte min svoger os om blandt ruinerne. Min Gud, hvilket syn. Københavns ildebrand 1795 var intet derimod. Dengang stod dog murene. Her er ikke alene husene brændte, men murene sammenstyrtede, som om de havde været omvæltede af jordskælv. Gruset, som lå i gaderne, næsten en alen højt, var endnu så hedt, at jeg brændte mine fødder ved at gå derpå."*

Københavns Brandkorps var inden bombardementet blevet forstærket med ca. 500 håndværkere og andre frivillige til ca. 3.000 mand, fordelt på 12 kompagnier under ledelse af brandmajor Andreas Kirkerup.

De to første bombardementsnætter lykkedes det at slukke de fleste brande. Men efterhånden svigtede kræfterne, brandslukningsmateriellet blev ødelagt, gaderne var ufremkommelige på grund af nedfaldne murbrokker og det blev svært at skaffe vand, så den sidste nat mistede brandfolkene kontrollen over ildebrandene.

I alt dræbtes 13 brandmænd og 32 såredes, mens tabet blandt hjælpere ikke kendes.

Der er aldrig udarbejdet en officiel tabsliste over civile døde og sårede under bombardementet, men tallet er stort. I alt kostede belejringen 188 militære døde og 534 sårede. Englændernes tab blev opgivet til 56 dræbte og 177 sårede, men det virkelige tal er snarere omkring 600.

Genopbygningen af de ødelagte kvarterer tog tid, og det, der blev bygget, var ofte af dårlig kvalitet. For at spare på byggekostninger anvendte man ler i stedet for mørtel, murstensbrokker i stedet for nye sten, underdimensionerede bjælker i stedet for ordentligt træ – og det hele blev holdt sammen med jernkramper for ikke at brase sammen. Det gjorde et hus i Peter Hvitfeldts Stræde alligevel kort efter, at det var blevet opført.

En Borgerlig Brand Officer
Tegning af Johannes Senn

Kuglerne, der havde voldt så megen ødelæggelse, blev nu brugt som pynt og sat ind i murene som minde om bombardementsnætterne. Nogle af dem, som er placeret "tilfældigt", sidder måske, hvor de ramte.

Der er f. eks. kugler i Nørregade 11 i Bispegårdens port. Nørregade 13 over porten. Sankt Gertruds Stræde 6 over porten i ejendommen. Teglgårdsstræde 14 på facaden i 1. sals højde bag et nedløbsrør. Larsbjørnsstræde 7 A på baghuset i gården. Krystalgade 17 ved døren i baghuset i gården. Krokodillegade, Nyboder, ved døren. Gammelvagt 4, Nyboder, i gavlen. Dronningens Tværgade 63 på facaden. Livgardens kaserne, Øster Voldsgade, på facaden. Tornebuskegade 5, i kælderens til skønhedssalonen "Face Body".

Huset, som er fra 1727, var det eneste hus i denne gade, der stod efter bombardementet. Salonen holder åbent lørdag 1. september kl. 13-18, så interesserede kan se de to kugler. Kælderen, der til daglig er sort som kul, vil være oplyst.

8 Noæ Ark eller blot "Arken", Studiestræde 8. Ejendommen havde fået sit navn, fordi den rummede så mange mennesker, 32 familier i for- og baghus. Her boede Thomas Overskou, der som 9-årig oplevede Københavns bombardement og senere beskrev det i sine erindringer, "Af mit liv og min tid". Den gamle lejerkaserne blev reddet fra ødelæggelse af

spækhøker Per Hansen og hans pige Margrethe. Mens de øvrige beboere flygtede, uskadeliggjorde de brandbomberne med vand og våde tæpper.

Forhuset tilhører i dag Københavns Universitet, baghuset er revet ned.

Her er lille Thomas' erindring om den første bombardementsnat:

"Det begyndte en smuk sommerdag at skimre. Jeg, min søster og nogle børn sad ude midt i gården og legede "præsten på prædikestolen"; ved posten stod en mand og en kone, der vred vasket tøj; værtens pige løb og gennede en lille hund ind, og en soldat var i færd med at pumpe sit geværløb rent. Alt var siden den dybeste, hyggeligste sommeraftensfred. Pludselig hørtes et par svære skud. "Nu begynder de," råbte alle; men da man ikke så følger af skudde, blev de gamle roligt ved med deres gerning; kun vi børn gik efter min moders befaling ind i gangen. Næppe var vi imidlertid kommet vel derind, førend en bombe styrtede ned i forhuset, rev et fag vinduer ind til gården med sig, faldt ned ikke langt fra folkene ved posten og sprang i mange stykker, som tilligemed brostenene dansede om dem. De tog flugten, og en almindelig forfærdelse udbredte sig, thi nu blev den skrækkelige skyden uophørlig; de lysende bomber fløj i deres stødvise fart hvislende gennem luften; blussende brandrør krydsede hverandre og susede ned på alle sider. Huset, hvori vi boede, var indrettet til lutter små familier, og alene i

baghuset var 16. De ilede alle ned ad trapperne og tyede sammen i gangen under jamren, gråd og høje klageskrig."

9 "Sukkerhuset", Larsbjørnsstræde 9. Her lå det sukkerraffinaderi, hvor Thomas Overskous far arbejdede, og hvor hans kone og børn søgte tilflugt den første bombardementsnat. Huset kom uskadt gennem bombardementet og står endnu. Raffinaderiet var indrettet i sidehuset i baggården.

Thomas Overskou fortæller, at hans mor besluttede at forlade Arken, da der sprang en bombe i forhuset og sås ild bag et vindue:

"Nu er det tid at gå, børn," sagde hun rask. "Hold dig godt fast i mit forklæde, Thomas!" Derpå tog hun min broder, som var syg, på armen, og min søster ved den ene hånd, så op i luften om der ikke var nogen fare, råbte: "Nu gesvindt, børn! Tilbens!" og ilede med os over gården og ud på gaden. Her så det gyseligt ud. Mod hvilken ende af gaden vi vendte øjnene, var luften fuld af lysende bomber og flammende, congresske raketter. Allerede ved det første hus måtte vi i porten søge ly, indtil de os nærmest truende var faldne eller gæede os over hovedet. Så kiggede vi ud og løb igen nogle skridt, indtil den overhængende fare atter tvang os til at flyve ind i en port eller gadedør. Efter således på den korte vej til Larsbjørnsstræde at have søgt beskærmelse mod lemlæstelse og død i fem-seks huse,

Bombardementet set fra englændernes stillinger. Niels Truslev

kom vi endelig en time efter, at vi gik fra "Arken" skælvende af angst og spænding, men med hele lemmer, hen til min fader."

Der er kun ca. 180 skridt fra "Arken" i Studiestræde til "Sukkerhuset" i Larsbjørnsstræde, og det varer normalt tre-fire minutter at tilbagelægge strækningen til fods.

Dagen efter beslutter Thomas' mor at søge yderligere sikkerhed på en bondegård i Sundby på Amager, hvorfra familien senere ser Frue Kirkes tårn falde brændende ned.

"Hvilket rædsomt forfærdende skue. Det var, som om luerne udgik fra det brændende tårn og strømmede fortærende til alle sider ud over den hele by. Og hvilken frygtelig lysning. Så vidt øjet kunne række lå alt omkring os i et skarpt, klart, rødtligt skin, og vinduesruderne i alle de omkringliggende huse flimrede, som om ilden også rasede inden for dem."

10 **Vor Frue Kirke**, Nørregade 8. Englænderne sigtede efter kirkens tårn under bombardementet, og om morgenen 5. september satte en af Congreves raketter sig fast i spiret så højt oppe, at den var umulig at nå. Det 120 m høje spir, 15 m højere end vore dages Rådhus-tårn, brød i flammer og styrtede ned, så hele kirken blev ødelagt. Ydermurene fra den gamle, gotiske domkirke, og tårnet op til vægtergangen indgår i arkitekten C. F. Hansens nyklassiske genopbygning, der blev rejst på grunden 1811-29. I begyndelsen af 1900-tallet var der stemning for at forsyne C. F. Hansens tårn med en efterligning af det nedbrændte spir. Brygger Carl Jacobsen tilbød at bekoste opførelsen, men efter hans død blev planerne opgivet. Den kirkegård, som hidtil havde omgivet kirkegården, blev sløffet 1807, og bl.a. anlagdes pladsen foran kirkens hovedindgang, Bispetervet.

En anden lille dreng, Steen Bille, der boede i Bernstorffs palæ, Bredgade 52, så bombardementet og Frue Kirkes brand fra et loftsvindue, og han har senere som voksen fortalt om oplevelsen i "Nogle Barndoms-Erindringer".

"Denne sidste nats rædsler mindes jeg grant: på at sove var ikke at tænke hverken for voksne eller børn, hele himlen stod i lue, alle vegne, hvor vi så rundt, hvirvlede flammer i vejret, og gennem den tykke luft, som var opfyldt med regn, kom lyn på lyn og knald i knald af raketter og bomber.

Landemærket under bombardementet. C.W. Eckersberg

En af pigerne tog mig op med på loftet i den høje bygning; derfra kunne man se temmelig vidtud over en stor del af byen. Det var et frygteligt syn, et helt ildhav hvirvlede i vejret, og midt deri stod en høj, slank ildkolonne og kastede lange ildtunger ud til alle sider; det var det stolte Frue kirkespir, der denne nat sank i ruiner, for aldrig mere at rejse sig over vor fødeby."

11 **Københavns Universitetet**, Frue Plads. Bygningen ødelagdes delvist under bombardementet, men den blev genopbygget 1829-36 af arkitekt

Peder Malling i nyklassisk stil med gamle gotiske elementer. Den nye bygnings hovedgavl smykkedes af to latinske indskrifter. Den øverste fortæller, at Frederik 6. byggede huset. Den anden sidder over portalen under en skulptur af en ørn, som den hentyder til: COELESTEM ADSPICIT LUCEM – skuer mod det himmelske lys.

I bagmuren på Kommunitetsbygningen i Nørregade, som ikke blev ødelagt under bombardementet, er der indmuret en engelsk kanonkugle som minde om begivenheden.

Det brændende København set fra de engelske belejringsbatterier. I.L. Rugendas

12 Metropolitanskolen, der lå i tæt ved domkirken i Dyrkøb, blev totalt ødelagt, da Frue Kirke styrtede sammen under englændernes bombardement. Efter krigen blev skolen genopbygget af C. F. Hansen i nyklassicistisk stil i Fiolstræde øst for domkirken. Bygningen bruges i dag af Københavns Universitet, mens skolen er flyttet til nye lokaler i Struensegade 50 på Nørrebro.

13 Trøstens Bolig, Dyrkøb 1, lejekarserne, opført efter bombardementet af staten efter tegning af C. F. Hansen til mindrebemidlede familier.

14 Soldins stiftelse, Dyrkøb 3, opført i nyklassicistisk stil af C. F. Hansen på brandtomten efter den første Metropolitanskole.

15 Sankt Petri Kirke, Sankt Peders Stræde 2. Takket være klokkeren, Jacob Jørgensen, som klatrede rundt på kirkens loft og i spiret med våde klude,

undgik kirken at bryde i brand, men den blev ramt af adskillige kugler under Københavns bombardement. Det gik især ud over kapellerne, hvor mange af kisterne, der var stablet ovenpå hinanden i krypterne, blev splintret. Også gravmonumenter, bl.a. af Johannes Wiedewelt, blev ødelagt. I kapellets lygtekroge hænger i dag kanonkugler fra dengang som pynt!

16 Hjørnehuset, Krystalgade 23 og Fiolstræde 16-18 er et af de få huse i gaden, som stod uskadt efter bombardementet. Huset er bygget 1734 som lejekarserne og erstatning for et ældre hus, der blev ødelagt under Københavns brand 1728.

17 Rundetårn, Købmagergade 52. Under Københavns bombardement søgte folk beskyttelse i tårnets sneglegang, som de anså for bombesikker. Universitetsbiblioteket, som havde til huse på Trinitatis kirkes loft, hvor der nu er udstillingslokaler, undgik ødelæggelse, selv om bygningen blev ramt af flere

engelske bomber. Et sprængstykke ødelagde dog én af bøgerne – ironisk nok en bog, Marsiglio af Paduas ”*Defensor pacis*” - ”*Fredens Forsvarer*”! Bogen er i dag udstillet i det nuværende Universitetsbibliotek, Fiolstræde 1.

Bibliotekar E. C. Werlauff fortæller: ”Jeg gik op på biblioteket, hvor jeg tilbragte det meste af de tre skrækkelige dage og nætter. Vi pakkede sække fulde af nogle af de kostbareste manuskripter. Der kom brandfolk på loftet og nedenunder et kommando af Studenterkorpset. Mange os ubekendte folk opholdt sig på trappen og i forstuen, hvor de troede sig i sikkerhed, skønt der kom gloende kugler ind i muren, og enkelte bombestykker gik igennem vinduerne og slog en reol og nogle bøger i stykker.”

18 Borchs kollegium, St.Kannikestræde 12, brændte 4. september 1807 under Københavns bombardement. Det første kollegium på stedet brændte under Københavns brand 1728. Det tredje kollegium i nyklassicistisk stil, som står i dag, blev bygget 1824-25 under arkitekt Peder Mallings ledelse.

19 Hauser Plads. Anlagt af den schweizisk fødte, indvandrede handelsmand Conrad Hauser, som også bebyggede og navngav Hausergade. På pladsen stod et tvangsarbejdshus under Fattigvæsenet, indtil det nedbrændte under bombardementet 1807.

20 Kultorvet. De nyklassicistiske ejendomme på vestsiden af torvet er et godt eksempel på genopbygningen efter bombardementet 1807. Torvets østside slap uskadt, men bygningerne er senere revet ned.

21 Hvide Lam, Kultorvet 5, er et af Københavns ældste værtshuse. Det åbnede allerede om efteråret 1807 i den bevarede kælder til et hus, der ellers var blevet jævnet med jorden under bombardementet. Senere blev huset genopbygget. Værtshuset spiller i dag traditionel jazz seks dage om ugen – kun mandag er der stille i lokalerne.

22 Det Berlingske Hus, Pilestræde 34. Huset, der ligger ved siden af den moderne bladbygning, blev ikke ramt af bomberne, selv om det lå i udkanten af de hårdt ramte kvarterer. Men bomberne sprang lige uden for vinduerne natten

mellem 4. og 5. september, så man måtte opgive at færdiggøre næste dags avis, som aldrig kom på gaden.

23 Christiansborg, som var under genopbygning efter Københavns brand 1795, blev tilflugtssted for flygtninge under bombardementet.

Ridebanens buegange og slottets kældre blev anset for bombesikre.

Marmorkrybberne i De kongelige Stalde indrettedes til barselskvinder. En af dem, der nedkom her under bombardementet, fik døbt sit pigebarn Raquetta Bombardina.

24 Hotel d'Angleterre, Kongens Nytorv 34. Her lå Raus Gæstgivergård, hvortil Københavns kommandant, den 72-årige general Ernst Peymann, flyttede sit hovedkvarter under sidste del af englændernes belejring af byen 1807. Hotellet er senere bygget helt om. Hver aften spillede et militærorkester uden for hotellet og trak mange tilhørere. Det skete også om aftenen 2. september, da bombardementet af byen begyndte.

Sofie Thalbitzer, der var på besøg i hovedstaden, fortæller:

"Om aftenen onsdag 2. september blæste Livgardens oboister den dejligste harmonimusik foran generalens bolig. Alt åndede fred og hyggelig idyl, da vi med ét så ildstråler krydsende sig i luften og hørte de frygteligste knald af bomber, raketter og ildkugler, som nedstyrede over det ulykkelige København."

Satire over Cathearts og Gambiers triumftog i London. De to herrer sidder i stridsvognen. På "heltens" skjold står der: "Koner og Börn skulle blive i Byen at der kan være noget at kaste Bomber paa". Forrest Congreve på en raket og teksten: "Jeg har givet alt". Soldaterne bærer stjalne alterlys og erobringer fra Køge: Høtyve, træsko og sække med fødevarer.

25 Jennows Gård, Strandgade 12. Der faldt enkelte bomber på Christianshavn, og et par af dem blev til minde om bombardementet muret ind i porten til ejendommen.

26 Bombebøssen. Den pensionerede kommandør, Peter Norden Sølling, var i 1817 blevet mønstringsbestyrer i København. Den 2. november 1819 fik han kong Frederik den VI's tilladelse til at samle penge ind til hjælp til søens folk. En 200 pounds engelsk bombe, der var fundet ueksploderet i Dybengade-kvarteret, blev tømt for krudt, forsynet med åbning og lås og dekoreret af flere kunstnere. Bomben blev placeret på mønstringsbestyrerens kontor for at indsamle penge til hjælp til dårligt stillede søfolk. Snart fik denne mærkelige bombe sit navn Bombebøssen. I dag kan bombebøssen ses i en glasmontre i Sømandsstiftelsen "Bombebøssen" i Overgaden oven vandet 48C på Christianshavn.

B Belejningsbatterierne
Det engelske belejningsartilleri var opstillet i to linier. Den forreste skulle primært med fladbanskyts bekæmpe det danske fæstningsartilleri på Københavns volde, samt forberede et eventuelt stormangreb. Den bageste linie bestod af det svære krumbanskyts til bombardement af beboelseskvartererne bag voldene. Dette skyts var uden for de danske kanoners rækkevidde. Bag disse batterier havde englænderne også feltbatterier i reserve.

"Du glemte halen". Satiren blomstrede. Den danske bonde siger til den engelske officer, at han lige så godt kan få halen med, nu han har stjålet hesten.

I. Batteriet ved Gamle Pesthus, som lå på hjørnet af Sønder Boulevard og Ny Carlsbergvej, seks 24-pds. kanoner.

II. Batteriet ved Mohrs gartneri, omtrent midt i Valdemarsgade, fire 13-8 inch morterer og to 10-8 inch haubitser.

III. Batteriet ved Skydebanen, i dag Københavns Bymuseum, fire 13-8 inch morterer.

IV. Batteriet i Svanholms have, hjørnet af Gammel Kongevej og Vodroffsvej, omtrent hvor Codans bygning står i dag, ikke armeret reservestilling til seks 24-pds. kanoner.

V. Batteriet i Vodroffsgaards have, som lå på nuværende Danas Plads, ikke armeret reservestilling til otte 24-pds. kanoner.

VI. Batteriet i Roeligheds Have, Landbohøjskolens grund mellem Thorvaldsensvej, Bülowvej og Rolighedsvej, ti 13-8 inch morterer, som anrettede størst skade af alle.

VII. Batterier ved Blaagaard, omtrent hvor Blågårds Plads ligger i dag, otte 24-pds. kanoner og ikke armeret reservestilling til fire 10-8 inch haubitser.

VIII. Batteriet i Toxwerds Have bag Jødekirkegården, Møllegade ved Mosaisk Kirkegård, ti 13-8 inch morterer, meget ødelæggende.

IX. Batteriet i Sandgraven på Vester Fæled, hvor nu Johanneskirken står ved Sankt Hans Torv, fire 10-8 inch morterer.

X. Batteriet ved Salpeterværket, nord for Triangelen, ti 13-8 inch morterer og to 10-8 inch haubitser.

XI. Batteriet ved gården Nøjsomhed, ved Nøjsomhedsvej, ikke armeret reservestilling forberedt til seks 12-pds. kanoner.

XII. Batteriet ved Nye Kalkbrænderi, ved legepladsen mellem Århusgade og Løgstørgade, ikke armeret reservestilling til fire 12-pds. kanoner.

XIII. Batteriet ved Svanemøllen, ved Strandvænget og Svanemøllens station, fjorten 24-pds. kanoner, to 13-8 inch morterer og to 10-8 inch haubitser.

Almindeligvis angav man i begyndelsen af 1800-tallet skytsets kaliber i pund efter vægten af den fuldkugle, som passede i løbet. Englænderne angav mortar- og haubits-kalibre i inches, engelske tommer. 1 inch = 25,4 mm.

XIV. De mobile affyringsramper i raketbatteriet, hvorfra Congreves frygtede "brandpile" blev affyret, var opstillet i en have ved den lille rundel på Frederiksberg Allé ved Skt. Thomas Allé. Kun ca. 300 af raketterne blev skudt ind over København, men en af dem hagede sig fast i domkirkens spir og satte det i brand.

I alt affyrede det britiske belejringsskyts ca. 14.000 skud mod monarkiets hovedstad, deraf alene ca. 6.000 i løbet af "den rædsomste nat" mellem 4. og 5. september.

27 Holmen. I flådens leje, der var afgrænset af en række forbundne, nedrammede pæleknipper, såkaldte Duc d'Alber, fra Nordre Toldbod i nord til Christiansholm i syd, lå den aftaklede danske flåde, som blev englændernes krigsbytte i 1807. I dag kan man i vandet ud for Mastekranen på Nyholm og Operaen på Dokøen se tilsvarende pæleknipper, der afgrænser det militære område, hvor civil sejlads er forbudt. Mange af de karakteristiske bygninger på Holmen

"Englændernes sidste skændselsdåd". C.W. Eckersberg. Englænderne ødelagde linieskibet Ditmarsken i dokken og tre skibe på stabelen på Nyholm.

stod der allerede, da englænderne kom i 1807. F. eks. Mastekranen, Vagtbygningen "Under Kronen", Arsenalet og en del magasinbygninger. Andre, f. eks. rækken af kanonbådsskure på Nyholm og Frederiksholm, blev opført under Englandskrigene.

Indtil en nylig reovering kunne man i Mastekranens træværk finde navne, indskåret af englændere, da de var på Holmen 1807.

Englænderne bortførte ikke blot den sejldygtige del af den danske flåde. De fjernede eller ødelagde alt materiel i magasinerne. Lige fra spanter og master til kontorinventar og dørlåse. De ødelagde også tre orlogsskibeskibe på bedding, deraf et linieskib. En bevaret stopbom stammer fra en af de gamle trækonstruktioner. Englænderne havde også i sinde at ødelægge dokken på Christianshavn (bag Eigtveds pakhuis), men de kunne ikke finde bundventilen, så det lykkedes dem ikke at tømme dokken for vand og nedbryde den. De nøjedes derfor med at ødelægge linieskibet Ditmarsken, som lå i dokken.

Flåden, englænderne bortførte, bestod af 15 linjeskibe, 10 fregatter, fem korvetter og 14 småskibe - i alt 34 fartøjer.

I en samtidig rapport hedder det, at englænderne "uden blusel" har fjernet eller ødelagt bl.a. følgende:

"Balancerne fra vejerboden med tilhøren-

de lodder... alle håndværkernes, tømmermændenes, smedenes, drejernes, bødkerens og sejlæggernes private håndredskaber... alle stenblokke, hvormed sten optages fra grundene, ligesom de svære holdhager til donkraftene til brug ved skibes eller vrags opletning fra grunden... i reberbænen alle drejekroge, sakse til garnenes tjæring, garnklammerne, jernboltene og akslerne til garnrullerne og alle læderremme til hjulene... sprøjterne på Gammelholm og en pramsprøjte på Nyholm... alle bomme for maste- og tømmergravene... private skibsjoller, store og små både... døre og porte samt vinduer til husbygning... i forskellige kontorer rullegardinerne, skrivepultene, papir- og lyssakse og alle blade udrevne af protokollerne... af kleinsmedemesterens kontor hans kakkelovn med tilbehør... en liden feltkanon på lavet til brug i forrige tider for de kongelige prinser ved deres forelæsnings... de til alterets sakramente brugelige sølvkalke og diske, i alt fem stykker... bestikkene til brug for artilleriskolen, tilligemed tavlerne, regnebøgerne og frihåndstegningerne... adskillige skibsmodeller... alle kirurgiske instrumenter... søofficerernes ligkasse, hvori der dog ingen penge var... alt sølvtøj, et stykke over bataillen den 2. april 1801, foruden en del andet inventar."

I en indberetning til den engelske regering meddeler den engelske overkommando:

"Den danske flådes beskaffenhed var så fortrinlig, at den blev gjort sejlklar i tre

uger, og der lader sig intet stærkere bevis give på dens tilstand, end at den er blevet overført til England i det mest stormende uvejr, uden at den har lidt det mindste på sit skrog. Dersom Napoleon var kommet i besiddelse af denne flåde, måtte følgerne blive alvorlige for os.”

Hvorfor blev flåden ikke sænket af danskerne i 1807, sådan som det skete 29. august 1943? General Peymann havde ikke fået nogen instruks, da kronprins Frederik var i København 11. og 12. august, men senere sendte kronprinsen en løjtnant fra Kiel med ordre til Peymann om at brænde flåden, hvis København blev tvunget til overgivelse. Løjtnanten blev imidlertid fanget af englænderne i Roskilde, men det lykkedes ham at tilintetgøre brevet.

Flådens øverstkommanderende, kommandør Steen Andersen Bille, havde på eget initiativ sørget for, at der var boret hul i bunden på hvert skib og hullet stoppet med en træprop, som hurtigt kunne slås ud. Men da kapitulationsforhandlingerne var begyndt, mente de danske forhandlere ikke, at man kunne tillade sig at sænke flåden.

28 Trekrøner. Siden slaget på Reden 1801 havde batteriet fået udskiftet sit brystværn af træ med en vold af jord, så dets 66 kanoner stod bedre dækket. Trekrøner deltog i søkampene ud for København 1807. Det nuværende betonfort er bygget i 1865-68.

29 Prøvestenen. Efter slaget på reden byggedes batteriet ovenpå tre sænkede orlogsskibe for at beskytte indsejlingen til Kongedybet. Batteriet var i ilden 1807. Batteriet afløstes 1859-63 af et betonfort, hvoraf rester i dag findes på øen Prøvestenen.

30 Frederiksberg Slot og Søndermarken. Englænderne brugte slottet til indkvartering. En af de officerer, der boede i ”det kinesiske værelse”, en skotsk kaptajn Geils, har ridset sit navn i et spejl i værelset. I dag rummer slottet Hærens Officeresskole. Rundvisning i slottet sidste lørdag i hver måned (undtagen juli og december) kl. 11 og 13.

I Søndermarken bivouakerede engelske tropper.

Thomas Overskou fortæller:

”Den første søndag efter at fæstningens

porte var blevet åbnede, gik mine forældre ud med os for at se på de engelske tropper. Ikke førend ude ved slottet begyndte dog rigtig det store militære skuespil... På bakken mellem slottet og Søndermarken stod to regimenter med fuld oppakning opstillede til parade... mens deres store, meget pyntede musikkorps spillede det ene stykke efter det andet. Inde i selve Søndermarken vandt imidlertid det militære liv først ret en eventyrlig karakter... Overalt, på plænerne og mellem de store stammer, viste sig et broget og for os forbausende malerisk røre. Uden for og inde i teltene, ved de utallige geværpyramider og omkring mangfoldige ildsteder... gik og lå, i de smukke,

røde munderingstrøjer med hjelmformede kasketter, tærnede skorter, af forskelligt farvede bånd flettede gamacher og nøgne lår, de kraftige, krigeriske mænd livligt grupperede med de mange fruentimmer, der var fulgt med dem. Ja, end ikke børn savnedes der i denne pittoreske lejr.”

Danske søofficerer og matroser ser flåden stå ud af Københavns Havn med engelsk besætning om bord. Chr. Mølsted.

